

ПСИХОЛОГИЯ / PSYCHOLOGY

УДК 316.6

Климаттын өзгөрүү шартына байланыштуу аялдардын, балдардын жана ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын осалдуулугун психологиялык баалоо

Адилжан кызы Жамила

магистрант, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан, jamila883782@gmail.com

ORCID: 0009-0002-1652-563X

Курбанова Бурулкан Сыдыковна

магистрант, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан, burulkank7@gmail.com

ORCID: 0009-0005-1102-2330

Исманова Нурлан Абдрасуловна

с.и.к., доцент, Ош мамлекеттик университети, Кыргызстан, ismanova.10@mail.ru

Аннотация

Бул макалада климаттын өзгөрүү шартына байланыштуу аялдардын, балдардын жана ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын осалдуулугун психологиялык жактан баалоонун негизги аспектилерин изилденет. Осалдуулуктун эмоционалдык, когнитивдик, жүрүм-турумдук жана социалдык компоненттери комплекстүү түрдө каралат. Тандалган теманын актуалдуулугу климаттык өзгөрүүлөргө байланышкан тобокелдиктердин аталган калк топторунун психикалык абалына жана адаптациялык мүмкүнчүлүктөрүнө тийгизген көп кырдуу таасири менен шартталат. Изилдөөнүн алкагында негизги тобокелдик факторлору, психологиялык реакциялар жана стресске туруктуулукту калыптандыруу механизмдери аныкталган. Климаттын өзгөрүү шарттарында аялдардын, балдардын жана ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын осалдуулугун азайтуу максатында психологиялык коопсуздукту камсыздоого багытталган сунуштар берилет. Ошондой эле психологиялык жана социалдык колдоонун, жарандык билим берүүнүн натыйжалуу стратегиялары сунушталат.

Ачкыч сөздөр: климаттын өзгөрүшү, психикалык абал, психологиялык баалоо, стресске туруктуулук механизмдери, психологиялык коргонуу

Шилтеме үчүн: Адилжан кызы Ж., Курбанова Б.С., Исманова Н.А. (2025). Климаттын өзгөрүү шартына байланыштуу аялдардын, балдардын жана ден-соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын осалдуулугун психологиялык баалоо. *Евразия изилдөөлөрү ачык журналы*, 3(3), бб. 60-67. doi: 10.65469/eijournal.2025.3.3.7

Киришүү

Климаттын өзгөрүшү XXI кылымдын глобалдык маселеси болуп саналат жана калктын экологиялык, социалдык жана психологиялык коопсуздугуна олуттуу таасир тийгизет [6,8].

© The Author(s) 2025.

This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

Экстремалдуу аба ырайы көрүнүштөрү — кургакчылык, суу ташкыны, аномалдуу ысык, абанын сапатынын начарлашы жана табигый кырсыктар — стресс жүгүн күчөтүп, тынчсыздануунун өсүшүнө, психологиялык туруктуулуктун төмөндөшүнө, белгисиздикке жана өмүргө коркунуч жаралышына алып келет. Өз алдынча адаптациялануу жана калыбына келүү мүмкүнчүлүктөрү чектелүү болгондуктан, өзгөчө тобокел тобуна аялдар, балдар жана ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдар кирет [11].

Адам өзүн коопсуз, көзөмөлдө жана таянычта сезүү үчүн ички ресурстары жетишсиз болгондо, ал осал абалга түшөт. Осал адам эмоцияларды күчтүүрөөк баштан кечирип, стресске өтө сезимтал болот. Кээде ага тышкы шарттар менен күрөшүү жана башка адамдар менен өз ара аракеттенүү кыйынга турат. Мындай адам түшүнүксүз болуп калуудан же четке кагылуудан коркуп, өзүнүн сезимдери же жетишкендиктери менен бөлүшүүдөн тартынат. Айрым учурларда осалдуулук физиологиялык реакциялар менен коштолот: булчуңдардын чыңалуусу, жүрөк кагышынын жана дем алуунун тездеши, ичеги-карын спазмдары. Психологиялык осалдуулуктун тамыры көп учурда балалык мезгилге барып такалат, анткени ошол учурда ата-эненин колдоосу жетишпей, коргоо жана көңүл буруу муктаждыктары толук канааттандырылбай калган учурлар болот [4,5].

Психологиялык осалдуулук — бул тышкы стрессорлорго карата жогору сезимталдык абалы болуп, анда адаптациялык мүмкүнчүлүктөр төмөндөп, дезадаптивдүү реакциялардын пайда болуу ыктымалдыгы жогорулайт [4,11].

Психологиялык осалдуулуктун негизги аспектилерине төмөнкүлөр кирет: — эмоционалдык аспект — тынчсыздануунун жана белгисиздиктин күчөшү, келечек жана үй-бүлөнүн коопсуздугу үчүн коркуу, эмоционалдык туруксуздук, коркунучтарга жогору сезимталдык;

— когнитивдик аспект — кырдаалды баалоо жана чечим кабыл алуу жөндөмүнүн бузулушу, көңүл топтоонун төмөндөшү, тобокелдиктерди бурмалап кабыл алуу, климаттык окуялардын кесепеттерин толук түшүнбөө;

— жүрүм-турумдук аспект — качуу же паникалык реакциялар, импульсивдүү жүрүм-турум, кадимки жашоо тартибинин бузулушу, айланадагылардын жардамына көз карандылык;

— социалдык аспект — колдоонун жетишпесдиги, социалдык обочолонуу коркунучу, ресурстарга жетуу чектелген, үй-бүлөдөгү стресс деңгээлинин жогору болушу [7,10].

Аялдардын, балдардын жана ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын климаттын өзгөрүшү шарттарындагы осалдуулугун психологиялык баалоо темасы азыркы тез өзгөрүп жаткан коомдо өтө актуалдуу бойдон калууда. Климаттык өзгөрүүлөр контекстиндеги осалдуулук — бул адамдын же топтун климаттык өзгөрүүлөрдүн терс кесепеттеринен жабыркоо коркунучун жогорулаткан факторлордун жыйындысы [6,8].

Изилдөөнүн объектиси — климаттык өзгөрүүлөр шартындагы калк топторунун социалдык-психологиялык осалдуулугу, тактап айтканда Кыргыз Республикасынын Ош облусунун Кара-Суу районундагы Коммунизм айылында жайгашкан, 1936-жылдан бери иштеп келе жаткан дүлөй балдар үчүн Кара-Суу атайын жалпы билим берүүчү мектеп-интернаты [1]. Бул мектеп-интернат аялдардын, аял-ата-энелердин, балдардын жана ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын климаттык өзгөрүүлөр шартындагы осалдуулугуна байланышкан көйгөйлөргө туш болууда.

Изилдөөнүн гипотезасы — осалдуулук тобокелдиктерин азайтуу үчүн климаттык, социалдык жана психологиялык саясатты айкалыштырган комплекстүү ыкма зарыл, ал стресске

туруктуулукка, билим берүүнүн сапатына жана жалпы жакшы жашоо шарттарына оң таасир тийгизет.

Изилдөөнүн максаты — климаттын өзгөрүшүнүн кесепеттерине байланыштуу аялдардын, балдардын жана ден соолугунун мүмкүнчүлүгү чектелген адамдардын (ДМЧА) психологиялык аялуулугунун механизмдерин негиздөө, тобокелдик факторлорун аныктоо жана бул калк топтооруна психологиялык колдоо көрсөтүү менен адаптациялоо багыттарын аныктоо [7,9].

Изилдөөнүн предмети — климаттык стрессорлордун шартында (ысык толкундар, суу ташкыны, ден соолуктун начарлашы, кадимки жашоо чөйрөсүнүн бузулушу, социалдык-экономикалык өзгөрүүлөр) аялдардын, балдардын жана ДМЧАнын аялуулугунун көрүнүштөрүнө психологиялык баа берүү.

Тажрыйба көрсөткөндөй, изилдөөнүн максатына жетүү үчүн төмөнкү **милдеттерди** аткаруу зарыл:

1. Климаттык аялуулук жана экологиялык психологияны түшүндүргөн теориялык ыкмаларды талдоо.
2. Климаттык стрессорлор шартында аялдардын, балдардын жана ДМЧАнын психологиялык туруктуулугунун өзгөчөлүктөрүн аныктоо.
3. Климаттык өзгөрүүлөргө кабылуучулукту жогорулатуучу тобокелдик факторлорун (социалдык, эмоционалдык, жүрүм-турумдук, когнитивдик, физиологиялык) аныктоо.
4. Климаттык коркунучтарды кабыл алуу, тынчсыздануу жана стресс деңгээли, копинг-стратегиялар боюнча психологиялык диагностика жүргүзүү.
5. Ар кандай аялуу топтордун реакцияларын салыштырып, эң критикалык тобокелдик зоналарын аныктоо.
6. Социалдык-экономикалык шарттардын (кедейчилик, маалымдуулуктун төмөндүгү, социалдык обочолонуу ж.б.) таасирин баалоо.
7. Климаттык стресстин алдын алуу, психологиялык колдоо жана адаптациялык ресурстарды күчөтүү боюнча сунуштарды иштеп чыгуу.
8. Аялуу топторду коргоо боюнча мамлекеттик жана билим берүү мекемелери үчүн иш багыттарын аныктоо [9,11].

Белгилей кетүүчү нерсе, климаттык тобокелдиктер шартында коркунучтардын алдын ала божомолдонбошу, кырдаалды көзөмөлдөөнүн жоголушу, жашоо шарттарынын начарлашы жана кадимки чөйрөнүн бузулушу аялуулукту күчөтөт. Айрыкча климаттык коркунучтарга карата аялдар, балдар жана ДМЧА эң корголбогон топтор болуп саналат. Бул топтордун биологиялык, психологиялык жана социалдык өзгөчөлүктөрү климаттык факторлордун таасирин күчөтүп, дезадаптация коркунучун жогорулатат.

Ошондуктан алардын аялуулугун психологиялык баалоо илимий изилдөөлөрдүн жана практикалык иштин маанилүү багыты болуп саналат жана төмөнкү себептерден улам актуалдуулугун тастыктайт:

Климаттык коркунучтардын күчөшү — глобалдык климаттык өзгөрүүлөр мурда болжолдонгондон ылдамыраак жүрүүдө; табигый кырсыктардын (суу ташкыны, көчкү), экстремалдуу температуранын, суу тартыштыгынын жана санитардык-гигиеналык шарттардын начарлашынын жыштыгы өсүүдө. Бул факторлор аялуу топтордун психологиялык абалына түздөн-түз таасир этет.

Стреске жогорку сезимталдык — аялдар, балдар жана ДМЧАнын ар бири аялуулукту күчөтүүчү өзгөчө мүнөздөмөлөргө ээ.

Психологиялык кесепеттер — тынчсыздануунун жана белгисиздиктин өсүшү, эмоционалдык туруксуздук, уйкунун бузулушу, депрессиялык абалдар, фобиялар жана травмадан кийинки стресс бузулуусу. Узакка созулган климаттык стресс адаптациянын бузулушуна, жашоо сапатынын төмөндөшүнө жана социалдык интеграциянын начарлашына алып келет.

Психологиялык баалоо ыкмаларынын жетишсиз иштелиши — климаттык изилдөөлөр көбөйгөнүнө карабастан, аялдар, балдар жана ДМЧАнын аялуулугун психологиялык баалоо толук чагылдырылган эмес.

Диагностикалык методикалардын жана профилактикалык системалардын жетишсиз стандартташтырылышы, адаптацияланган жардам программаларынын жана ведомстволор аралык колдоо стратегияларынын чектелүүлүгү.

Изилдөөнүн социалдык жана гуманитардык мааниси психологиялык аялуулукту түшүнүү аркылуу экстремалдуу окуялардын кесепеттерин азайтууга, аялуу топтордун коргоосун жана коопсуздугун камсыздоого, туруктуулук жана адаптация программаларын иштеп чыгууга, калктын жашоо сапатын жана психикалык ден соолугун жакшыртууга, ошондой эле климаттык коопсуздук чөйрөсүндө мамлекеттик жана социалдык саясаттын натыйжалуулугун жогорулатууга мүмкүндүк берет [6,10].

Ошентип, аялдардын, балдардын жана ДМЧАнын психологиялык аялуулугун изилдөөнүн актуалдуулугу климаттык коркунучтардын өсүшү жана алардын психикалык ден соолукка тийгизген олуттуу таасири менен шартталат. Аялуулук факторлорун аныктоо жана психологиялык баалоо колдоо, адаптация жана коргоо боюнча натыйжалуу чараларды иштеп чыгууга шарт түзөт. Бул багыт экологиялык психологиянын, социалдык иштин, медицинанын, педагогиканын жана мамлекеттик башкаруунун маанилүү бөлүгү болуп саналат. Климаттык өзгөрүүлөр психологиялык стресс булагы катары курч реакцияларды (паника, коркуу, дезориентация), узакка созулган экологиялык стрессти (ысык, суу тартыштыгы), табигый кырсыктардан кийинки травмалык реакцияларды жана экоыжаалатчылыкты — планетанын жана жеке жашоонун келечеги үчүн тынчсызданууну жаратат.

Аялдардын психологиялык аялуулугу социалдык-экономикалык чектөөлөргө көбүрөөк туш болуу, балдарга жана улгайгандарга болгон жоопкерчилик, ресурстарга жетүүнүн чектелиши менен күчөйт. Негизги тобокелдик факторлоруна гендердик тенсиздик, «үй-бүлөнүн сакчысы» ролу, жогорку эмоционалдык жүк жана кризис шартында травматизация коркунучу кирет. Натыйжада тынчсыздануу бузулуусу, депрессия, эмоционалдык күйүп кетүү, травмадан кийинки стресс жана кырдаалды субъективдүү көзөмөлдөөнүн төмөндөшү байкалат.

Балдарда эмоцияны жөнгө салуу көндүмдөрү толук калыптана элек, критикалык ой жүгүртүү начар жана чоңдорго көз карандылык жогору болгондуктан, айлана-чөйрөдөгү өзгөрүүлөргө өзгөчө сезимтал болушат. Аларда коркуулар, фобиялар, уйкунун бузулушу, жүрүм-турум регрессиясы, окуудагы жетишкендиктердин төмөндөшү, соматизация жана травмадан кийинки стресс пайда болушу мүмкүн.

ДМЧА климаттык коркунучтарда кыймылдын чектелиши, коммуникациядагы кыйынчылыктар, адаптацияланган маалыматтын жетишсиздиги жана жабдууларга көз

карандылык себептүү өзгөчө аялуу болушат. Стресске болгон реакцияларда тынчсыздануунун өсүшү, алсыздык сезими, коопсуздуктун бузулушу, социалдык оболонуу (изоляция), когнитивдик жана эмоционалдык абалдын начарлашы байкалат.

Аялдар үчүн адаптациялык ресурстарга позитивдүү копинг-стратегиялар, социалдык байланыштарга таянуу жана жогорку эмпатия деңгээли кирип, туруктуулукту жогорулатат. Балдарда негизги адаптация фактору — маанилүү чоңдордун колдоосу жана коопсуз чөйрөнүн болушу; оюн, арт-терапия жана топтук ыкмалар натыйжалуу. ДМЧА үчүн индивидуалдык ыкма зарыл: жеке эвакуация пландары, жеткиликтүү инфраструктура, коштоочу адамдар, когнитивдик жана сенсордук колдоо.

Изилдөөдө төмөнкү ыкмалар колдонулду: атайын адабияттарды жана публикацияларды талдоо, маалыматты иреттөө, мүнөздөмө берүү, структураланган интервью, байкоо, психодиагностикалык тесттер, травмалык тажрыйбаны талдоо, жашоо чөйрөсүн жана жеткиликтүү ресурстарды баалоо. Эмоционалдык реакцияларды (тынчсыздануу, коркуу, стресс), когнитивдик функцияларды (тобокелдикти баалоо, коркунучту андоо), жүрүм-турум реакцияларын (качуу, паника, дезорганизация), социалдык колдоо деңгээлин жана адаптациялык ресурстарды баалоо аялуулук менен иштөөнүн натыйжалуулугун арттырат.

Психологиялык баалоонун негизги аспектилери тобокелдик деңгээлин жана психикалык абалды аныктоого мүмкүндүк берген комплекстүү ыкмаларды камтыйт:

1. Диагностикалык багыттар:

- Эмоционалдык чөйрө — тынчсыздануу, коркуу, стресс туруктуулугу;
- Когнитивдик чөйрө — тобокелдикти түшүнүү, чечим кабыл алуу;
- Жүрүм-турумдук чөйрө — экстремалдуу кырдаалдарда аракеттердин адекваттуулугу;
- Социалдык ресурстар — колдоонун болушу, жардамга жеткиликтүүлүк;
- Адаптациялык мүмкүнчүлүктөр — кыйынчылыктарга ыңгайлашуу, копинг-стратегиялар.

2. Кеңири колдонулган ыкмалар:

- интервью жана маектешүү;
- реалдуу же моделделген шарттарда байкоо;
- психометриялык тесттер (тынчсыздануу, депрессия, стресс туруктуулугу шкалалары);
- жашоо кырдаалын талдоо;
- айлана-чөйрөнү жана ресурстарды баалоо.

Колдоо жана адаптациянын натыйжалуу системаларын түзүү климаттык чакырыктарга карата коомдун туруктуулугун жана психикалык ден соолукту камсыздоонун негизги шарты болуп саналат.

Психологиялык колдоонун негизги багыттары:

Индивидуалдык чаралар — эмоционалдык жөнгө салуу көндүмдөрүн өнүктүрүү, кризистик жана консультациялык колдоо, коркуу жана тынчсыздануу менен иштөө, жеке туруктуулукту бекемдөө;

Топтук чаралар — аялдар үчүн тренингдер, балдар үчүн коррекциялык-өнүктүрүүчү сабактар, ДМЧА үчүн колдоо программалары, үй-бүлөлөр менен психоагартуу иштери;

Уюштуруучулук-социалдык чаралар — жеткиликтүү инфраструктураны түзүү, калкты климаттык коркунучтарда аракеттенүүгө үйрөтүү, эрте эскертүү системаларын өнүктүрүү, ведомстволор аралык кызматташтык [5,8,9].

Иш жүзүндө индивидуалдык колдоо, когнитивдик-бихевиоралдык терапия, кризистик консультация, эмоционалдык жөнгө салуу жана стресс туруктуулугу боюнча окутуу колдонулду. Ошондой эле өз ара жардам топтоору, аялдар жана үй-бүлө борборлору, балдар

үчүн өнүктүрүүчү жана терапиялык сабактар, ДМЧАнын укуктарын коргоо жана коштоо ишке ашырылды. Системалуу ыкма катары эрте эскертүү кызматтарын өнүктүрүү, жеткиликтүү чөйрө түзүү, өзгөчө кырдаалдарда аракеттенүүгө окутуу жана психологиялык агартуу программаларын киргизүү жүргүзүлдү.

Жыйынтыктап айтканда, климаттын өзгөрүшү шартында аялдар, балдар жана ДМЧА эң аялуу калк топтору болуп саналат. Алардын психологиялык аялуулугу биологиялык, социалдык жана экономикалык факторлордун айкалышы менен шартталат. Психологиялык баалоо климаттык стрессорлор тынчсызданууну, депрессияны, алсыздык сезимин, социалдык изоляцияны жана стрессти күчөтөрүн көрсөтөт, айрыкча ресурстар жана колдоо жетишсиз болгондо. Өз убагында баалоо дезадаптация коркунучун аныктап, натыйжалуу колдоо чараларын иштеп чыгууга мүмкүндүк берет. Диагностика, профилактика жана адаптацияны камтыган комплекстүү ыкма климаттык өзгөрүүлөр күчөгөн шартта психикалык жыргалчылыкты камсыздоонун негизги шарты болуп саналат. Психологиялык диагностика топтордун адаптацияга даярдыгын жана мүмкүн болгон кесепеттерин аныктоодо чечүүчү роль ойнойт. Аялдардын, балдардын жана ДМЧАнын корголбогондугун реалдуу баалоо тобокелдик деңгээлдерин так аныктоого, аялуулуктун механизмдерин ачууга жана атайын адаптация чараларынын зарылдыгын негиздөөгө шарт түзөт. Психикалык ден соолукка, социалдык коргоого, туруктуу инфраструктурага жана билим берүүгө инвестициялар климаттык кризиске каршы коомдун туруктуулук стратегиясынын негизги элементтери болуп саналат.

Адабияттар

1. Закон Кыргызской Республики «Об образовании» от 30.04.2003 г. № 92 (в ред. 2022 г.), стр. 4
2. Закон Кыргызской Республики «О государственной гражданской службе и муниципальной службе» от 30.05.2016 г. № 75., стр. 2, стр.4-2
3. Кодекс Кыргызской Республики о труде от 4 августа 2022 г. № 88., стр. 2
4. Барг Л. Психологическая устойчивость населения в условиях природных катастроф. – М., 2020.
5. Выготский Л. Психология искусства, 1998
6. Изменение климата и здоровье. ВОЗ (WHO), 2022.
7. ЮНИСЕФ. Дети и изменение климата: Глобальный доклад. – 2021.
8. МГЭИК (IPCC). Изменение климата 2023: Воздействия, адаптация и уязвимость.
9. Плахотников К., Сердюкова Н. Психологическая помощь уязвимым группам населения.– СПб., 2019.
10. ООН-женщины (UN Women). Гендер и изменение климата. – 2022.
11. Американская психологическая ассоциация (АРА). Экологический стресс и психическое здоровье. – АРА, 2020.
12. Аманали кызы Ш., Имаралиева Ж.Р. (2025). Мектепке чейинки курактагы балдардын агрессиясы: диагностика жана коррекциялоо ыкмалары. Евразия изилдөөлөрү ачык журналы, 2(2), 66. 1-8. DOI: 10.65469/eijournal.2025.2.1

Открытый журнал евразийских исследований, 2025, 3(3), сс. 60-67

doi: 10.65469/ejournal.2025.3.3.7

ejournal.ilimbilim.kg

ПСИХОЛОГИЯ / PSYCHOLOGY

УДК 316.6

Психологическая оценка уязвимости женщин, детей и лиц с ОВЗ к условиям изменения климата

Адилжан кызы Жамила

магистрант, Ошский государственный университети, Кыргызстан, jamila883782@gmail.com

ORCID: 0009-0002-1652-563X

Курбанова Бурулкан Сыдыковна

магистрант, Ошский государственный университети, Кыргызстан, burulkank7@gmail.com

ORCID: 0009-0005-1102-2330

Исманова Нурлан Абдрасуловна

к.с.н., доцент, Ошский государственный университети, Кыргызстан, ismanova.10@mail.ru

Аннотация

В статье рассматриваются психологические аспекты оценки уровня уязвимости женщин, детей и лиц с ограниченными возможностями здоровья (ОВЗ) к условиям изменения климата, включая эмоциональные, когнитивные, поведенческие и социальные компоненты уязвимости. Актуальность выбранной темы и практическая ценность статьи заключается в исследовании особенностей климатических рисков, оказывающих комплексное влияние на психическое состояние и адаптационные возможности указанных групп. Проанализированы факторы риска, психологические реакции и механизмы формирования стрессоустойчивости. Даны рекомендации по совершенствованию мер безопасности и защищенности уязвимости женщин, детей и лиц с ОВЗ к условиям изменения климата для ведения благополучной жизнедеятельности, определены стратегии психологической и социальной поддержки и гражданского образования.

Ключевые слова: изменение климата, психическое состояние, психологическая оценка, механизмы стрессоустойчивости, психологическая защита

Open Journal of Eurasian Issues, 2025, 3(3), pp. 60-67

doi: 10.65469/eijournal.2025.3.3.7

eijournal.ilimbilim.kg

ПСИХОЛОГИЯ / PSYCHOLOGY

УДК 316.6

Psychological Assessment of the Vulnerability of Women, Children, and Persons with Disabilities (PWD) to Climate Change Conditions

Adilzhan kzy Jamila

Master's Student, Osh State University, Kyrgyzstan, jamila883782@gmail.com

ORCID 0009-0002-1652-563X

Kurbanova Burulkan Sydykovna

Master's Student, Osh State University, Osh State University, Kyrgyzstan, burulkank7@gmail.com

ORCID 0009-0005-1102-2330

Nurlan Abdrasulovna Ismanova

Associate Professor, Candidate of Sociological Sciences, Osh State University, Kyrgyzstan, ismanova.10@mail.ru

Abstract

This article examines the psychological aspects of assessing the vulnerability of women, children, and individuals with disabilities to climate change, including the emotional, cognitive, behavioral, and social components of vulnerability. The relevance of the topic and the practical value of the article lie in its exploration of the characteristics of climate risks that have a complex impact on the mental state and adaptive capacity of these groups. Risk factors, psychological reactions, and mechanisms for developing resilience are analyzed. Recommendations are provided for improving safety and security measures to protect women, children, and individuals with disabilities from climate change, enabling them to lead successful lives, and strategies for psychological and social support and civic education are identified.

Keywords: climate change, mental state, psychological assessment, stress resistance mechanisms, psychological defense